

ACC. N:R M. 15405: 1-12.

Landskap: Småland

Upptecknare: Ingeborg Johansson, Markaryd

Härad: Sunnerbo

Berättare: " "

Socken: Markaryd

Berättarens yrke: husföreståndarinna

Uppteckningsår: 1961

Född år 1898 i Himmeryd

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om tobak, dess odling, behandling och
användning. s. 1-12.

LUF 27.

8/3-61.

Om tobak och dess användning

Eftersom man aldrig här i bygden nämnande har odlat tobak, fränsett något litet tobaksland som en och annan hade i någon köns av kläppan, bara för roskull, som det hette är det heller ingen som känner dess beredning från början till slut. Därför tager jag mig friheten, att på förbi frågorna på första sidan i frågelistan om tobakens odling och beredning, och i stället stanna något för dess användning vilket är betydligt bättre känt. Att det fanns en och annan cigarrsmakare här i sumnerbo vid vi, men att dessa alla fick råvaran från andra håll är utan tvivel det bästa. Man vet också, att det var från skäns i Kribianstadtrakten man odlade tobak i större omfattning och levererade till både större och mindre fabriker.

Det är möjligt för mycket långt tillbaka, såsom i början av 1800-talet, att man litet till man odlade någon tobak iden egna kläppan såväl till husbehov,

Aug 27

Sy då man känner de gamlas utomordentliga försiktighet
(man lade inte ut pengar till det man själv kunde pro-
ducera) är det lätt att förstå, att man gärna gjorde sig
dessa ansök och planerade en växl som kunde avstå-
komma en sådant nyordning. Säkertligen var det en del
rökare eller som det kallades bordus som man på detta
sätt framställde. De gamla långpiporna, som finnes
i vissa hem här i bygden säger oss en del del härom.
Had man i någon mån kan utforska härunderlag är detta:
då det gäller bönder och arbetsfolk, man rökade inte i
vardagslag utan endast vid högtidliga tillfällen, ty eljest
hade inte dessa långpipor varit så välbehållna. Jag
erinnar mig morfar, som var född 1829 hur han en
och annan gång satt i gungstolen och rökade långpipa,
men det var endast vid särskilda tillfällen. Visst skulle
där finnes både pipa och tobak i hemmet, man kunde
ju aldrig veta vem som kom på besök, kanske sjöveske
presten, och denne var en väldig rökare har man berättat.

Det ansågs allmänt förr för att vare fint att röka,
och hade man möjlighet att hålla sig med långpipa
så var det ännu bättre. De prästen, blocketen, skolläraren
och handlanden bruckade röka och dessa voro ju alltid
föregångsmän i bygden, då var det bara på sin plats att
börja och andra gjorde sammileds.

Denna form av tabaksrökning med långpipa är den äldre
man känner och vid mitten av 1800-talet tillämpades
säkerligen ingen annan. Men allt eftersom tiden led, blevo
fodringar på rökaerh allt större och snart hade man
erfarenhet på cigarettens underbara egenskaper. Fattas
bara, att man inte skulle kunna sig denna nyhetning
som stod till buds, fänkde säkerligen mer än en här i
bygden. Men det fint och som man sade förr "käravänt"
att röka långpipa så ansågs det ännu vassare att röka
cigarer. Visserligen tyckte man, att det var roligt att
spela henne och låta den ljuvliga doften av cigarer
sprida sig i omgivningerna. Däremot var endast de rika och

förmåna som tillät sig denna lyx, det skulle ännu
 dröja många år innan det passade för vem som helst
 att röka cigarr. Översked man liksom denna gräns vid något
 tillfälle kunde det betas som så: "här luktar bättre men här syns
 ingen". För att belysa hur även de fina herrarna sågo på
 denna sin kärlighet, övergives här ett samtal som utspann
 sig i vår lantaffär för många år sedan. Det var bygdens
 skollärare som var kunn och begärde på cigarrer. Bisköparen
 tog fram flera märken och sålde särskilt för ett, och betonade
 att detta var det allra bästa det röktes. Fredrik Persson (en betrod
 skarbonde) med stor tillfredsställelse. Här till svarade skollären
 "de skulle väl vara en bättre rökare"!

Den man säger, att vid tidens omkring skolskiftet hade man
 kommit så långt, att vem som helst, om man eljest hade
 råd kunde röka cigarrer med för näsan för så fina herrar
 utan att känna sig besvärad.

Den sagt det ansågs ovanligt att kunna röka
 och vid denna tid var det ganska vanligt att försöka

sextonåringar kunde draga kalasblås och de kappskatte-
des livligt kamrater emellan. Dock blev det inga rökare
i egentlig mening såsom nu är fallet ty man både
kunde röka och man kunde låta bli. Piprökning ville
sådana inte alls höra av. Det verkade gubbaktigt, och
vems ville anses sådana. Innu hade inte cigarrätter blivit
på modet det var först efter 1910 som det blev mera
allmänt att röka sådana. Pängpipor ville ingen an-
se som veta av att rigida tobaksstämman uti uttan för dem
som ännu föredroga att röka ur pipa fanns det nu små
och mätta sådana, både rakstilade och böjda, de sistnämnda
de kallades också för bönugga. Ankungen det nu var en
sjöskumspipa med silverbeslag, eller någon billig kvalitét
så hade de för alltid tjänat ut och utgåva är i dag till-
sammans med tobakspungen av skinn artiklar, dess
man förlor att värdesätta.

5 Tiderna förändras och vi med dem! Det skulle inte kunna
förekomma i äldre tid, att en kvinna lagt sig till med

den fula lasten att röka, då det gäller denna bygd. Nu är
det annorlunda. Kvinnor röka lika käckt som männen
och man monarkolera alla varningar sägande: det är tidens
red! Man vill antaga, att kvinnor för långt tillbaka i
tiden vara något litet också, så att de kunde röka (i så
fall pipa) men de kunde också läsa bli.

Färdmot vara dessa mera begripta på att smusa. Vi
minnas tydligt, hur de gamle gummorna smusade i
nåsan, utan att känna sig det minsta generade. Man
se säga en pris i minnen det måste man ha i smyg
(det fanns de som gjorde det också) om det var så att man
njöt bättre av smuset som så. Kvinnorna smusade
ofta, det var inte många minuter emellan varje pris,
och dosan lindades in i smusnäsduken varje gång.

Man var tydligen rädd om varan, både dosan och smuset
och för all del det kostade pengarna. En fjärdel smus
kostade 18 öre, men i regel köpte man $\frac{1}{2}$ skilpund skil-
pund öl gången. Det var ju flera smusförbrukare i

varje hem och det gemensamma förrådet (en öber näver-
dosa som tynde minsd ett skåpund drygt $\frac{1}{2}$ kg) skulle
aldrig vara tomt. Här fick samliga förbrukare i hemmet
fylla på sine egna dosor, som i regel också vore av näver.
Den som var något händig gjorde en näverdosa själv, men
eftersom det näverdosa- och även finare kvaliteter på
marknaden för billiga priser. Dossdosor av horn var
också ganska allmänna, och för den som inte hade råd
att hålla sig med en förmån silverdosa (kyrkdosa)
kunde man vara fin i en horn-dosa också. Det är klart
att en sossdosa av gammalt silver var enklen att
äga, och hade man en gång lyckats förvärva en sådan så
kom den inte ut på bytbänken. Vorfass silverdosa
finnes här, och verkligt är den ett praktexemplar i sitt
slag. I vardagslag föredrog man förestas "näverkärran"
dy den var så bekänd och soss av, och dessutom höll
sig smuset så färskt och gott i densamma tycke gubbarna.
Togers kan väl undra över att unga pojkar redan tidigt

i ströket - fjortons-åldern lärde sig att sugge snus, de då
 hade sådant före sig i huset, och sanningen att säga
 gjordes snus ingenting för att stärka afoghet. Det var
 naturligt att använda snus och man sökte efter härmna de
 äldre om de alke påken att lägga in desamma, man
 var alltså främmande i denna del sedan från början. Vidare
 körde man på när det således om snusets förtäfliga
 egenskaper; det stärker tänderna, klarar halsen och
 är välgorande på alla sätt. Dessutom var snusförbrukning
 en så allmän, att det rent av ansågs vara på sin plats
 att en femton-sextonåring suggade snus. Håll kan
 sig av någon anledning härifrån ansågs för en mes
 och passade inte i kamrad krets. Sådan var alltså den
 propaganda som födes vid tiden omkring sekelskiftet,
 och resultatet utblev inte, ty de män här i bygden
 som inte använde tobak i någon form var till
 sällsynta.

8 Tuggtobak, lär nog vara den form av tobaksförbrukning

Snus minst tillämpats i våra drakter. Och var det ändå en och annan av de gamla värskedhandlarna som föredrogo denna form, avslagligen därför, att det verkade renligare än snus och så var det så bekänt digt att ha en bit i västfiskan alltid tillreds de stötthet och slust satte in. Det fanns tre olika märken av sluggtobak, man sålde en pikant, stängtobak och den skärskaan det sistnämnda ansågs förstås vara bäst. Den lilla tobaksdosen av horn var betydligt mindre än snusdosen, men rymde ändå ett dagsbehov av sluggtobak, som man ordningssamt sopjade i lagom stora bitar.

9 Snus och tobak förekom också i folkmedicinen i rätt stor utsträckning för. Att det var effektivt att lägga en pin snus i munnen för landvärk det har vi väl praktiserat lidit var, men skulle det ha någon verklig inre vederbörande vara någon vaneförbrukare. Vidare var snus och tobak ett motgift mot bakterier

av olika slag menade man. För den som skulle passa
en sjuk gällde det, att densamma kunde användas
som så, så var man immun för all smitta. Iven djuren
finns i vissa fall det av sornens välgörande egenskaper.
Nu var det konstaterat, att dorens djuret frivilligt åt
och slickade begärligt åt sig sorn, så var det i behov av
detsamma. En händelse för många år sedan berättar
belyser just detta. Här var en ko som var sjuk, hon
hade tappat dröjet, och sjukdomen kallade man försopp
ning i "laxsläppen" (bladmagan). På flera dagar, hade hon
varken ätit eller druckit och var mycket medtagen. Då
kände det, att en gammal erfaren bonde i bygden kom på
besök, och helt naturligt gick man ut i lagården för
att se om där möjligen var något att göra. Vi skall se
om den åter sorn sade gubben, och satte fram dosan,
ja mycket riktigt, hon slickade åt sig varkende horn
och började efter en stunds att regna, och det dröjde inte
längre försån hon kunde idissla. Andra djur såsom

hunder, slinka smus med stor aptit, och äro tydligen i behov av det samma vissa tider. Vi ser alltså: "det är inget ont utan det är något godt med det" eller som man också brukar säga: "Hade inte tobak varit en nytkonst hade den inte förekommit på jorden."

Den som minnes de börsa åren under fjera världskriget vet, att man allmänt klagade över tobaksbristen. "Hade man ändå en pris ärligt smus, så härlade de inte, för denne börsjann de ha väntat se, så inte måll, ho vi som tå ha valt tobak nåt ett." Den smen hände man mer än en gång de åren. Sakerligen var det näst allt underare denna skonackans, som tobak i olika former kan ge, men det är inte sagt, att det varit så hälsosamt under sådana förhållanden i det långa loppet. Ytterst hade ju vid denna tid blivit mera allmänt och det surrogat man köpte var totalt värde löst sader det. Därför tog man ihu med det gamla receptet som man minnes från äldre tid, att torke karsbärslöv

och stoppa pipan med. Ett delsumma köb, det är givet
men åsyftad veckan hade det inte. Här var tydligen
ingenting annat att göra än genomlida krisen, och det
gick. Men här kan man knappast tillämpa ordspråket
av skadan blir man vis by förhållandena, varo inte väl
ordnade förkun men var inne på samma "gamla stall"
då det gällde tobaksförbrukning. I stort sett, har väl
ingen avslappning härvidlag sedan dess bunnat för-
minnas, utom i ett och annat fall av religiösa
skäl, men vi hoppas alltfjänt, att de unga skall
komma till insikt om farans videl, att på detta
sätt förstöra hälsa och försäro.
Önskvärd vore att både gamla och unga ville tillämpa
den där gamla ordfen: "Hellre jag min massa spar
och min hälsa haver kvar."